

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ У ДОСЯГНЕНІ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

КРЮКОВА Ірина¹, КУХАР Олександр², НАКІСЬКО Олександр³

¹ Одеський державний аграрний університет

<https://orcid.org/0000-0002-0577-6364>

² Державний біотехнологічний університет

<https://orcid.org/0000-0003-4897-9636>

e-mail: red.edit.10@gmail.com

³ Державний біотехнологічний університет

<https://orcid.org/0000-0003-3789-2455>

e-mail: nakisko307@gmail.com

Розвиток сучасного бізнесу характеризується значним загостренням факторів конкурентної боротьби та ускладненням чинників бізнес-середовища. Забезпечення безпеки функціонування бізнес-суб'єктів потребує вибору та використання дієвих інструментів мінімізації ризиків і загроз. Одним з найбільш ефективних та розповсюджених інструментів досягнення стану безпеки компанії є диверсифікація її господарської діяльності. Досягнення стану безпеки бізнес-суб'єктів аграрного сектору має виключно важливого значення для економіки та суспільства. Визначено основну проблему диверсифікації господарської діяльності бізнес-суб'єктів аграрного сектору, яка пов'язана із необхідністю додаткового залучення капіталу та збільшення періоду його оборотності й повернення у вигляді прибутку. Обґрунтовано, що за умов імплементації засад і принципів сталого розвитку у практичну діяльність агроменеджменту диверсифікація набуває нового значення та функціоналу. У статті досліджено основні бонуси, які може забезпечити агродиверсифікація за умов засад сталого розвитку. Досліджено сучасні детермінанти розвитку диверсифікації у аграрному бізнесі. Визначено основні інструменти диверсифікації у контексті стратегічного механізму зниження ризикованості і підвищення безпеки бізнесу. В якості таких інструментів пропонуються: розширення переліку вирощування сільськогосподарських культур, відродження галузей тваринництва, збільшення або запровадження органічного виробництва, активізація розвитку несільськогосподарської діяльності (сільський та зелений туризм) тощо. Обґрунтовано майбутні перспективи та бонуси від диверсифікації діяльності агропідприємств для сільського господарства і сільських територій. Викладено сучасний спектр поглядів на сутність і функціональний зміст агродиверсифікації з урахуванням засад сталого розвитку агробізнесу.

Ключові слова: ризики, сільське господарство, безпека, агроменеджмент, потенціал, сталість.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2023-10-35>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОКІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Загострення конкурентної боротьби, укладення факторів зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування агрокомпаній, виклики і ризики, які виникають у глобальному просторі, підвищують ступень ризикованості господарської діяльності та потребують постійного удосконалення управління у питаннях досягнення безпеки аграрного бізнесу. Одним з розповсюджених та дієвих інструментів зниження рівня ризикованості та підвищення безпеки розвитку бізнес-суб'єктів постає диверсифікація. Диверсифікація діяльності аграрних підприємств визначається потужним потенціалом нівелювання ризиків і загроз аграрного бізнесу та формує передумови підвищення рівня безпеки і сталості компаній. Поряд з цим, за останні роки питання диверсифікації для агровиробників поставало одним з найбільш дискусійних та складних. Імплементация у господарську практику агроформувань засад сталого розвитку створює нові передумови і перспективи для поглядів на функціональний зміст диверсифікації та активізації диверсифікаційних процесів за принципово нових підходів і завдань.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Науково-практична площина пошуку ефективних механізмів протидії ризикам та забезпечення безпеки діяльності бізнес-суб'єктів завжди поставали у призмі уваги багатьох вчених. Сільське господарство – вид економічної діяльності, де пошук дієвих інструментів досягнення стану безпеки підприємств має принципове значення не тільки для агропродовольчої сфери, але й для національної економіки у цілому. Це зумовило значний інтерес до обраної проблематики з боку вітчизняних та зарубіжних науковців. Потужний внесок у теорію, методіку і практику оптимізації ризик-менеджменту бізнес-суб'єктів зробили такі вчені, як: Андрійчук В.Г., Вітлінський В.В., Геєць В. М., Гудзь О.С., Клименко С.М., Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Мармуль Л.О., Приб К.А., Проскура В.Ф., Свиноус І.В., Стецюк П.А., Хомаківський Є.І. та інші. Поряд з цим, поява нових умов господарювання, які носять довгостроковий та глобальний характер у агросекторі, формують нову площину для подальшого дослідження даних питань.

У науковій літературі і практиці диверсифікація розглядається як категорія, пов'язана, перш за все, із механізмами управління ризиками підприємницької діяльності та підвищенням рівня безпеки розвитку бізнесу [1, 2, 3].

Диверсифікація господарської діяльності аграрних виробників є важливою стратегією розвитку сільського господарства та сільських територій, що орієнтована на підвищення рівня конкурентоспроможності аграрного бізнесу і добробуту сільського населення [4]. Досягнення стану безпеки агроструктур потребує обґрунтування і вибору ефективних методів нівелювання наслідків ризиків і загроз та, за можливості, їх передбачення і попередження [5,6]

За сучасних поглядів і бізнес-концепцій диверсифікація розглядається як перехід від простого агропідприємництва до більш орієнтованого на потреби ринку бізнесу [7]. Робинсон П. називає диверсифікацію сталим методом існування, при якому основна увага приділяється принципам сталості, довгострокового розвитку при реалізації завдань підвищення рівня добробуту населення [8].

За результатами досліджень зарубіжних вчених, за останні роки сільськогосподарські системи стають менш диверсифікованими та спрощеними, що формує можливості спрощення механізмів управління, економії витрат та, відповідно, підвищення прибутковості аграрного бізнесу [9, 10]. За сучасних умов агробізнесу все більша кількість агроструктур України характеризується монокультурністю виробництва та високим рівнем інтенсифікації за рахунок хімічних засобів. Диверсифіковані агрокомпанії зустрічаються із ризиками додаткових витрат, відсутності кваліфікованої робочої сили та ціновими і логістичними ризиками аграрного ринку. У той же час, вузькоспеціалізовані агробізнес структури мають істотні ризики економічних обмежень, оскільки вони не є стійкими до кліматичних змін. Особливо інтенсивно та яскраво ці процеси починають проявлятися у західній аграрній практиці, де спекти сталого розвитку починають набувати обов'язкового характеру для виробників. [11].

Огляди спеціалізованих джерел показують, що у порівнянні зі спрощеними вузькоспеціалізованими системами ведення сільського господарства, диверсифіковані агросистеми покращують біорізноманіття та екологічний стан, включаючи поживні речовини у ґрунтах, їх якість та регулювання водних ресурсів [12, 13]. Сьогодні розвиток диверсифікованих агропродовольчих систем відбувається у напрямі більш сталого сільськогосподарського виробництва. Світова практика свідчить, що валовий дохід і прибуток можуть бути вищими у диверсифікованих сільськогосподарських системах, ніж у тих, які є вузькоспеціалізованими [14].

Спрощені, малодиверсифіковані агропродовольчі системи потребують змін для формування передумов реалізації цілей сталого розвитку та одночасного забезпечення продовольчої безпеки і безпеки бізнесу [11]. За умов поширення концепції сталого розвитку диверсифікація набуває нового потенціалу, можливості і ресурси якого пов'язані як з підвищенням результативності функціонування сільського господарства, так і з розв'язанням низькі важливих проблем сільських територій.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є доповнення сутнісних ознак диверсифікації з урахуванням засад концепції сталого розвитку та визначення коло потенційних вигід, які може забезпечити агродиверсифікація для забезпечення безпеки бізнесу за нових підходів до управління.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Розвиток сільського господарства України за останні десятиріччя характеризується сталими трендами, прибутковістю та одними з найвищих показників ефективності результативності серед інших видів економічної діяльності. Фактичні показники ефективності, нарощування експортного потенціалу, що забезпечило нарощування потоків валютних надходжень у країну, забезпечувалось високим рівнем інтенсифікації виробничих процесів. Разом з тим, така стала інтенсифікація вітчизняного аграрного сектору виявила результати соціально-економічної несталості. У рослинництві екологічні проблеми проявились як високий рівень хімізації землевиробництва – понад 89% площі, що оброблюється пестицидами, 88% удобреної площі, понад 79% розораності сільгоспугідь [15], скорочення площі лісосмуг та втрата якісних параметрів ґрунтів. Соціальні проблеми відсутності сталості проявились як відтік робочої сили з сільських територій, втрата кадрового потенціалу та нарощування інклюзивних розривів між селом та міськими районами країни.

Поглиблення процесів інтенсифікації стали відповіддю аграрного бізнесу на конкурентні виклики та згортання процесів диверсифікації господарської діяльності. Як наслідок, було скорочено обсяги виробництва у таких галузях, як буряківництво, кормовиробництво, м'ясне та молочне скотарство. Цінові виклики і загрози агропродовольчого ринку, які проявились як зниження рентабельності або зростання збитковості продукції цих видів, зумовили зміщення виробничого вектору спеціалізації у бік галузі рослинництва. Як результат, процеси розвитку диверсифікації аграрного бізнесу значно втратили свої темпи, що у свою чергу, підвищило ризики несталості у сільському господарстві.

На розвиток диверсифікації аграрного бізнесу здійснює вплив значна кількість чинників та умов. Такий вибір для агровиробників, як правило, постає через обрання двох основних варіантів ведення бізнесу: диверсифікація або спеціалізація. Перелік основних детермінантів, які мають бути враховані при визначенні стратегії розвитку агрокомпанії, представлені у табл. 1.

Таблиця 1.

Детермінанти розвитку диверсифікації у аграрному бізнесі

Детермінанти диверсифікації	Детермінанти спеціалізації
Віддача від праці та капіталу (у т. ч. земельних ресурсів) з часом змінюється (зменшується)	Обмеженість природних та біологічних ресурсів
Досягнення ринкових переваг за рахунок покращення товарного портфелю	Концентрація ресурсів на видах продукції, які традиційно заперечують доходність
Перспективні можливості входу у вільні ніші агропродовольчого ринку та збільшення його частки	Гарантоване використання існуючого ринкового сегменту
Удосконалення механізму управління ризиками бізнесу та забезпечення безпеки бізнес-суб'єкта	Зниження ризикованості за рахунок зменшення витрат
Зменшення ступеня залежності від волатильних ринкових факторів	Необхідність пошуку додаткових інструментів ринкового хеджування
Економія від масштабу виробництва	Економія від зменшення кількості та набору виробництв
Стратегічні можливості нарощування людського капіталу за рахунок залучення та навчання додаткового персоналу	Нарощування людського капіталу у межах існуючих виробництв
Додаткові можливості вирішення соціально-економічних і екологічних проблем розвитку сільських територій на засадах сталості	Можливості вирішення соціально-економічних та екологічних питань, визначені потенціалом соціальної відповідальності аграрного бізнесу
Можливості розширення спектру діяльності за рахунок сільськогосподарських і несільськогосподарських видів	Звуження спектру господарської діяльності або збереження традиційного його складу
Потенціал додаткових джерел доходів населення сільських територій та підвищення рівня добробуту	Перевага основному місцю зайнятості населення сільських територій

Джерело: авторська розробка

Агродиференціація має значний потенціал покращення фінансових результатів діяльності сільськогосподарських виробників за рахунок зниження ризиків, збільшення та покращення асортименту продукції, зниження рівня залежності від природно-кліматичних та біологічних факторів, зниження рівня цінової залежності від кон'юнктури агропродовольчих ринків.

Поряд з цим, диверсифікація – складний і витратний процес, який не гарантує підвищення рівня доходності аграрних бізнес структур у короткостроковій перспективі. Це тривалий процес, який потребує значних обсягів інвестицій, часових витрат та відповідного забезпечення трудовими ресурсами. Для вітчизняного сільського господарства практичні аспекти згортання диверсифікаційних процесів та поглиблення спеціалізації у напрямі розвитку рослинницької галузі, відбувались паралельно з втратою виробничих, технологічних і кадрових потужностей окремих галузей. Їх відродження супроводжується низькою складних питань, які доповнюються сучасними умовами і наслідками військового конфлікту у країні. Поряд з цим, диверсифікація діяльності бізнес-суб'єктів аграрної сфери – неодмінна умова подальшого розвитку сільського господарства на якісно новій основі, підґрунтям якої мають стати цінності і довгострокові орієнтири концепції сталого розвитку.

Агродиверсифікація на засадах сталого розвитку є стратегічним механізмом зниження ризикованості і підвищення безпеки бізнесу. Практичними інструментами такого механізму можуть стати:

- вибір комбінації сільськогосподарських культур з некорельованими ціновими ризиками (цінові коливання не співпадають з одними і тими ж ринковими трендами);

- асортиментний вибір сільськогосподарських культур, екологічно модифікованих до природних катаклізмів;
- розширення асортиментного набору виробництва продукції тваринництва (що знижує ризики сезонності аграрної праці та залежності від сезонних цінових коливань);
- збільшення частки виробництва органічної продукції;
- активізація розвитку несільськогосподарських видів сільської діяльності (сільського та зеленого туризму, екотуризму тощо).

Основна проблема диверсифікації господарської діяльності бізнес-суб'єктів аграрного сектору пов'язана із необхідністю додаткового залучення капіталу та збільшення періоду його оборотності й повернення у вигляді прибутку. Збільшення розміру витрат на ресурси, необхідних для розширення товарного асортименту сільськогосподарської продукції, може знизити рівень рентабельності бізнесу у короткостроковому періоді. У більшості сучасних агропідприємств України (переважно, малих та середніх розмірів) домінуючим постає пріоритет короткострокової прибутковості. Підвищує ступень ризикованості довгострокових вкладень також нестабільний інвестиційний клімат сільського господарства, зумовлений загальної макроекономічною і політичною ситуацією у країні.

Ці та інші проблемні питання зумовили зростання рівня доходності тих агровиробників країни, що мали більш поглиблену спеціалізацію у напрямку виробництва продукції рослинництва. За останні роки економічна віддача від диверсифікації діяльності у агросфері знижувалась, що формувало додаткові ризики у соціальній сфері та сфері нарощування людського капіталу агросектору. Одним з основних бонусів диверсифікації є віддача від інвестицій у людський капітал, яка реалізується як сукупність знань, професійної підготовки, фахових навиків, вмінь, креативності і продуктивності людської праці. Саме віддача від людського капіталу з часом постає найбільш важливою і цінною для бізнесу та формує стратегічний потенціал його конкурентоспроможності та безпеки. Агродиверсифікація є способом нарощування людського капіталу за умов сталого розвитку, що паралельно сприяє вирішенню найгостріших соціально-економічних проблем сільських територій.

Агродиверсифікація на засадах сталого розвитку формує передумови для отримання наступних видів довгострокових бонусів: оптимізація портфелю ризиків аграрного бізнесу та додаткові можливості досягнення стану планового рівня безпеки; можливості економії витрат за рахунок масштабу виробництва; відновлення та підвищення біорізноманіття у сільському господарстві; зниження рівня залежності агровиробників від сезонної кон'юнктури агропродовольчого ринку; створення умов переходу на органічне та екологічне сільськогосподарське виробництво; збереження природних та біологічних ресурсів; нарощування людського капіталу села та розв'язання соціально-економічних питань зайнятості і підвищення доходів мешканців сільських територій; створення нарощування маркетингового потенціалу агрокомпаній за рахунок розширення та покращення товарного асортименту продукції; формування передумов та показників, необхідних для здобуття іміджу сталого агровиробника та залучення соціально-відповідальних інвестицій.

Активізації диверсифікаційних процесів у аграрному секторі можуть протидіяти економічні стимули до посилення інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Тривалий період часу інтенсифікація для України поставала ключовим шляхом до здобуття конкурентних переваг та нарощування обсягів виробництва. За останні роки споживчі та ринкові умови кардинально змінюються. Першочерговими вимогами і потребами з боку покупців і споживачів продуктів харчування стають вимоги якості, безпеки, екологічності, та товарного асортименту продукції на ринку. При цьому, все більша кількість споживачів має досить активну позицію відносно методів і способів виробництва, а перевагу надають екологічним технологіям, що відповідають потребам природно і біологічного середовища. Щоб задовольнити ці вимоги, у сільського господарства є пріоритетний шлях подальшого існування – диверсифікація господарської діяльності за основи глобальних цінностей сталого розвитку.

Враховання сучасних концепцій, детермінантів та умов розвитку сільського господарства дозволило сформулювати площину сприйняття диверсифікації аграрного бізнесу у оновленому контексті з урахування принципів сталого розвитку (рис. 1).

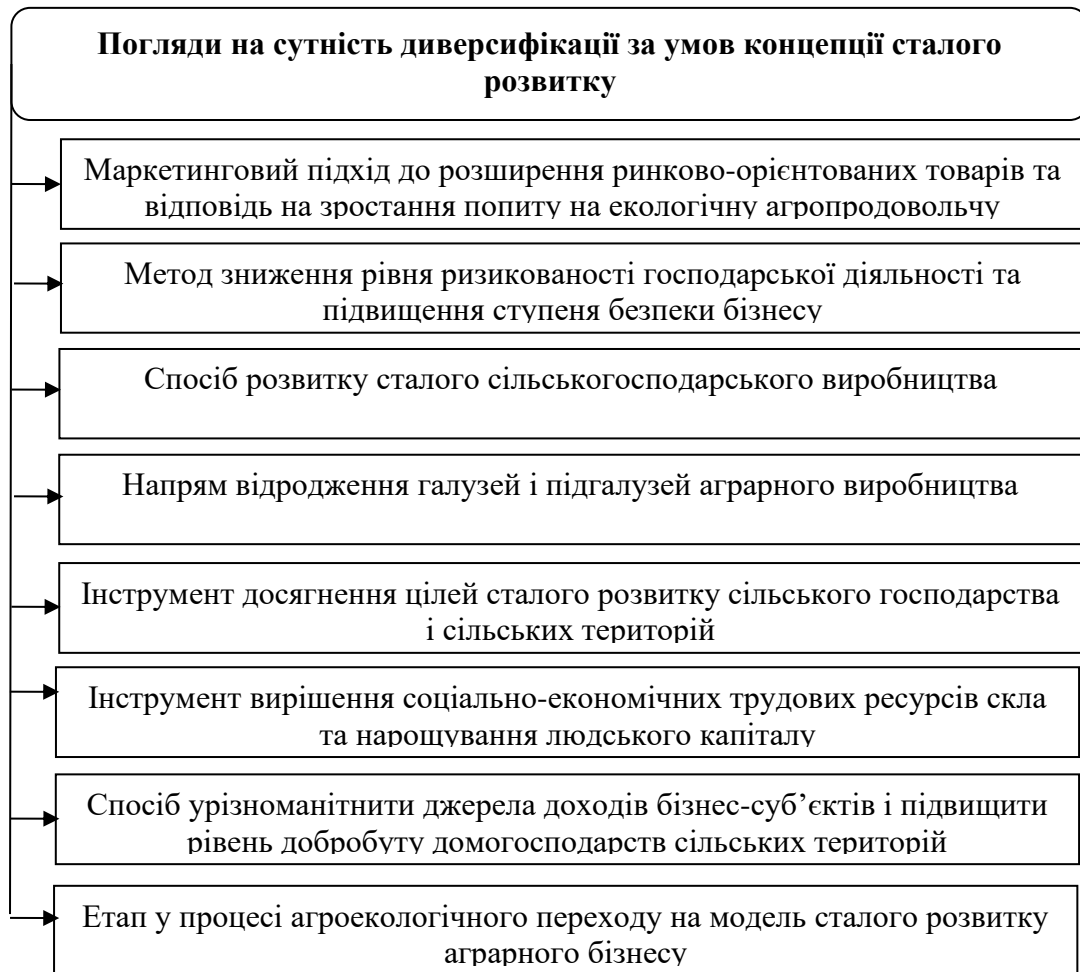

Рис. 1. Сучасні погляди на сутність і зміст агродиверсифікації

Джерело: авторська розробка

Агровиробникам, які використовують інструментарій сталої диверсифікації, необхідна інституційна і фінансова підтримка з боку держави. Винятково важливим для відродження окремих галузей сільськогосподарського виробництва та запровадження нових суміжних видів бізнесу у агросфері постає питання забезпечення інклюзивного доступу господарів до ринків ресурсів, капіталу та ринків агропродовольчої продукції (послуг).

Розвиток диверсифікованих систем землеробства і тваринництва у якості сталих агроєкосистем формує передумови підвищення рівня їх життєздатності та безпеки у майбутній перспективі. Пріоритет цінностей сталого розвитку вже є незаперечним у розвинутих країнах світу, зокрема у країнах Європейського Союзу. Це означає, що у найближчій перспективі українські агровиробники можуть зіткнутись із ризиками конкурентоспроможності на європейському ринку. Традиційні експортні види продукції сільського господарства з України (зерно, насіння технічних і олійних культур) вже зайняли свою ринкову нішу на європейському агропродовольчому ринку. Загострення проблеми продовольчої безпеки актуалізує питання виробництва продуктів харчування не тільки рослинницького, але, у значній мірі, й тваринницького походження. Саме у галузі тваринництва, яка за останні роки в Україні істотно скоротила свої масштаби, існує найбільша кількість ризиків. Ці ризики зосереджені як у техніко-технологічній сфері, так і у сфері втрати біорізноманіття сільськогосподарських тварин, сфері якості і відповідності продукції вимогам ЄС, сфері маркування й сертифікації кінцевої продукції тваринництва. Ці ризики будуть визначити характер диверсифікаційних процесів та зумовлювати об'єктивну необхідність кардинальної трансформації та відродження тваринницьких галузей України на принципово новій інноваційній екооснові. Диверсифікація виробничих процесів у агросекторі вимагає також побудови нових та удосконалення існуючих ланцюгів створення агровартості. Створення таких

ланцюгів вже відбуватиметься на принципах соціально-екологічної пріоритетності, прозорості та інклюзивності та матиме довгострокову дію та ефект.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що питання диверсифікації аграрного бізнесу за сучасних детермінантів розвитку набуває нового значення. Світовою спільнотою визнано, що диверсифікація діяльності агровиробників дозволяє створити сприятливі передумови для досягнення цілей сталого розвитку сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки. Результати досліджень показують, що за останні роки сільське господарство України розвивалось, переважно, на засадах постійного поглиблення спеціалізації, що призвело до виникнення гострих проблем. Разом з тим, диверсифікація формує ряд переваг для агрокомпаній, основними серед яких є підвищення захищеності від ризиків та забезпечення безпеки бізнесу; додаткові ринкові можливості, визначені різноманітним товарним асортиментом; зниження рівня залежності бізнесу від волатильності ринку; додатковий потенціал нарощування людського капіталу. Разом з тим, агродиверсифікація є складним та тривалим процесом, який потребує значних інвестицій та може подовжувати термін обороту капіталу. За умов особливостей сталого розвитку агродиверсифікація набуває нового значення та може виступати дієвим інструментом активізації трансформаційних перетворень у бік побудови сталих екологічних агроєкосистем. Пріоритетами розвитку таких нових агробізнес систем мають стати не тільки задоволення комерційних інтересів, але й сприяння вирішенню завдань сталого розвитку сільського господарства і сільських територій України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вітлінський В. В. Економічний ризик та методи його вимірювання. Київ : КНЕУ. 2000. 354 с.
2. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. Київ: НІСД, 2015. 348с.
3. Клименко С. М., Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 252 с.
4. Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк І. О. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / за ред. В.М. Гейця. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.
5. Приб К. А. Практика антикризового управління в сільськогосподарських підприємствах. *Економіка АПК*. 2019. № 10. С. 51-59
6. Свиноус І. В., Гаврик О. Ю. Теоретичні засади формування системи управління ризиками підприємства. *Інноваційна економіка*. 2015. № 4. С. 76–80
7. Стецюк П. А., Гудзь О. С. Концептуальні основи управління ризикозахищеністю підприємства. *Економіка АПК*. 2014. №11. С. 61–68
8. Wenjia Peng, Brian E. Robinson, Hua Zheng, Cong Li, Fengchun Wang, Ruonan Li Telecoupled sustainable livelihoods in an era of rural-urban dynamics: the case of China. *Sustainability*. 2019. № 11 (9). P. 1-17
9. Christopher B. Barrett. Overcoming global food security challenges through science and solidarity. *American Journal of Agricultural Economics*. 2021. Vol. 103(2). P. 422–447
10. Ramankutty N., Mehrabi Z., Waha K., Jarvis L., Kremen C., Herrero M., Rieseberg L. Trends in global agricultural land use: implications for environmental health and food security. *Annual Review Plant Biology*. 2018. № 69. P. 789–815
11. Nelson V., Phillips D. Sector, landscape or rural transformations? Exploring the limits and potential of agricultural sustainability initiatives through a cocoa case study. *Business Strategy Environment*. 2018. № 27. P. 252–262
12. Джусов О. А., Корх Н. О., Асеева А. С. Теоретичні засади управління екологічними ризиками в умовах переходу до «зеленої» економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. С. 124–129
13. Мармуль Л. О. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. *Економіка та менеджмент*. 2019. № 18. С. 4–12
14. Sánchez A., Kamau H., Grazioli F., Jones S. Financial profitability of diversified farming systems: A global meta-analysis. *Ecological Economics*. 2022. Vol. 201, 107595

REFERENCES:

1. Vitlinskyi V. V. Ekonomichniy ryzyk ta metody yoho vymiriuvannya. Kyiv : KNEU. 2000. 354 s.
2. Liashenko O. M. Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidprijemstva: monohrafiia. Kyiv: NISD, 2015. 348s.
3. Klymenko S. M., Dubrova O. S. Obhruntuvannya hospodarskykh rishen ta otsinka ryzykiv: navch. posib. Kyiv : KNEU, 2005. 252 s.
4. Heiets V. M., Kyzym M. O., Klebanova T. S., Cherniak I. O. Modeliuvannya ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidprijemstvo: monohrafiia / za red. V.M. Heitsia. Kharkiv : VD «INZhEK», 2006. 240 s.
5. Prib K. A. Praktyka antykrizovoho upravlinnia v silskohospodarskykh pidprijemstvakh. Ekonomika APK. 2019. № 10. С. 51-59
6. Svyynous I. V., Havryk O. Yu. Teoretychni zasady formuvannya systemy upravlinnia ryzykamy pidprijemstva. Innovatsiina ekonomika. 2015. № 4. S. 76–80
7. Stetsiuk P. A., Hudz O. S. Kontseptualni osnovy upravlinnia ryzykozakhyshchenistiu pidprijemstva. Ekonomika APK. 2014. №11. S. 61–68
8. Wenjia Peng, Brian E. Robinson, Hua Zheng, Cong Li, Fengchun Wang, Ruonan Li Telecoupled sustainable livelihoods in an era of rural-urban dynamics: the case of China. Sustainability. 2019. № 11 (9). R. 1–17
9. Christopher B. Barrett. Overcoming global food security challenges through science and solidarity. American Journal of Agricultural Economics. 2021. Vol. 103(2). P. 422–447
10. Ramankutty N., Mehrabi Z., Waha K., Jarvis L., Kremen C., Herrero M., Rieseberg L. Trends in global agricultural land use: implications for environmental health and food security. Annual Review Plant Biology. 2018. № 69. R. 789–815
11. Nelson V., Phillips D. Sector, landscape or rural transformations? Exploring the limits and potential of agricultural sustainability initiatives through a cocoa case study. Business Strategy Environment. 2018. № 27. R. 252–262
12. Dzhusov O. A., Korkh N. O., Asieieva A. S. Teoretychni zasady upravlinnia ekolohichnymy ryzykamy v umovakh perekhodu do «zelenoi» ekonomiky. Ekonomika ta suspilstvo. 2022. № 45. S. 124–129
13. Marmul L. O. Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku. Ekonomika ta menedzhment. 2019. № 18. S. 4–12
14. Sánchez A., Kamau H., Grazioli F., Jones S. Financial profitability of diversified farming systems: A global meta-analysis. Ecological Economics. 2022. Vol. 201, 107595
15. Silske gospodarstvo Ukrainy. 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf

THE ROLE AND IMPORTANCE OF DIVERSIFICATION IN ACHIEVING THE SECURITY OF AGRICULTURAL BUSINESS

KRYUKOVA Irina¹, KUKHAR Oleksandr², NAKISKO Oleksandr²

¹Odesa State Agrarian University

²State Biotechnological University

A significant aggravation of competitive factors and complication of business environment factors characterizes the development of modern business. Ensuring the security of the functioning of business entities requires the selection and use of practical tools for minimizing risks and threats. One of the most influential and widespread tools for achieving the state of security of companies is the diversification of their economic activities. The security of business entities in the agricultural sector is essential for the economy and society. The choice of options for the development and achievement of the state of security is influenced by a significant number of factors, the set and nature of which form the basis of a choice between diversification and specialization of economic activity. The article examines the modern determinants of diversification development in the agricultural business. With the implementation of the principles of sustainable development in the practical activities of agricultural management, diversification acquires a new meaning and functionality. The modern understanding of the content of agro-diversification takes into account the need for sustainable development of agriculture and rural areas. In this context, diversification can be considered a marketing approach to management, a method of reducing risk and achieving business security, a tool for achieving sustainable development goals, and increasing the human capital of agricultural businesses. The article examines the main bonuses that agro-diversification can provide under the principles of sustainable development. The main instruments of diversification in the context of a strategic mechanism for reducing risk and increasing the security of agribusiness are defined. As such tools, the following are proposed: expansion of the range of crops, revival of livestock industries, expansion of organic production, and intensification of the development of non-agricultural activities (rural, green tourism). The prospects and bonuses from the diversification of activities of agricultural enterprises for agriculture and rural areas, which are of a strategic nature of implementation, are substantiated. The modern spectrum of views on the essence and functional content of agro-diversification is outlined, considering the principles of agribusiness's sustainable development.

Keywords: risks, agriculture, security, agricultural management, potential, sustainability.